

(234). U tome smislu današnje je vrijeme licemjerno, jer živi od kršćanstva, a ne želi ga priznati. Vrlo oštro Girard u tome vidi opet prisutnost Sotone, koji imitira Krista brinući se za žrtve. Radi se o procesu Antikrista (235).

Girardova knjiga predstavlja ljepotu, radikalnu novost i neodrecivo značenje kršćanstva. Posebno su lijepe stranice o Kristu. Jedino imitirajući Krista čovjeku je moguće izbjeći sotonsku imitaciju. Sve imitacije uzrokuju rivalstvo, a uzori žele da se njih imitira. Krist, naprotiv, ne poziva čovjeka da njega imitira, nego da se imitira njegova imitacija Oca nebeskoga (33). Drugim riječima, jedino imitirajući Oca moguće je nadići sve ljudske rivalističke imitacije. Ne prihvaćajući taj model imitacije, čovjek počinje imitirati obične ljudske modele koji ga zapliću u pakleni krug uništenja druge osobe. Taj je vid u knjizi mogao biti više produbljen. Girard je mogao pojasniti u čemu se sastoji snaga Kristove imitacije, odnosno njegova odnosa prema Ocu. Mogao je progovoriti o Ocu kao neizmjernome otajstvu, otajstvu koje oslobađa čovjeka od svih ograničenih ljudskih imitacija. Osim toga, vrlo je nedostatno cjelokupnu fenomenologiju obreda svesti na nasilje i potrebu za nadilaženjem nasilja, kao što je to slučaj u Girardovoj knjizi. Obred ne proizlazi samo iz iskustva zla, nego i iz iskustva milosti, lijepoga i dobrote. To iskustvo čovjek doživljava u sebi, u drugima i u cijeloj zbilji. Čini se da je Girardova antropologija previše negativna: čovjek je promatran samo pod vidom zle imitacije, nasilja i lošega rješenja nasilja. Zato je kršćanstvo kod Girarda predstavljeno samo s toga stajališta. To je snaga, ali i ograničenost ove knjige i cijeloga Girardova stvaralačkoga djela.

Ali te primjedbe nimalo ne umanjuju zanimljivost i snagu Girardove »fundamentalne teologije«. U vremenu, oskudnom novim idejama, njegova knjiga predstavlja pravo osvježanje i poticaj na otkrivanje neizmjernoga Božjeg otajstva, objavljenoga u Isusu Kristu.

Ivica Raguž

VOLKER GERHARDT, *Immanuel Kant. Vernunft und Leben*, Philipp Reclam jun., Stuttgart, 2002, 380 str.

Filozofija Immanuela Kanta i danas predstavlja nadahnuće gotovo svim filozofima i teolozima. Baviti se filozofijom i teologijom, ili htjeti razumjeti današnje doba skoro da i nije moguće bez poznavanja Kantove filozofije. Unatoč svojoj veličini i značajnosti Kantova filozofija, poput svake druge filozofije, bila je, a i danas je, osporavana. Kantu se uglavnom predbacuje nedostatak povijesne i dijaloške dimenzije, ekstremno autonomno utemeljenje morala, svodenje

teologije na moral, pobijanje mogućnosti klasične racionalne teologije, individualističko viđenje čovjeka i cijele zbilje, zapostavljanje tijela itd. Jedan od češćih prigovora jest i onaj koji tvrdi da je cijela Kantova filozofija zapravo beživotna i neegzistencijalna. Jedan od razloga, koji se obično navodi, jest Kantov vrlo povučen, celibatski i neavanturistički osobni život. Poznato je da Kant cijeloga svoga života gotovo i nije napuštao Königsberg.

Njemački filozof Volker Gerhardt, u knjizi »Immanuel Kant. Um i život«, nastoji dokazati upravo suprotno. On, naime, želi dokazati da Kantova filozofija nije u prijeporu sa životom: »Pokazat će se da su um i život sve drugo, samo ne suprotnosti. Kant treba pojam *života* kako bi pojam *uma* učinio razumljivim. A kada kani razviti svoju revolucionarnu, do danas još nedovoljno cijenjenu teoriju života, potreban mu je pojam *uma* kako bi životu dao temelj u njemu samome«. (8) Svoju tezu o neoprečnosti *uma* i života kod Kanta, Gerhardt razvija u šest poglavlja. Prva dva poglavlja posvećena su Kantovim predkritičkim spisima i njegovoj biografiji. Gerhardt pokazuje kako Kantov život nije bio nimalo dosadno miran, nego, naprotiv, bogat raznim susretima i događanjima. U preostala četiri poglavlja predstavljeni su povijesnim redoslijedom obrisi Kantove filozofije: teoretska filozofija, etika i pravo, estetika i antropologija.

Laganim i čitkim stilom Gerhardt uspijeva uvjerljivo predočiti zamršene i vrlo teško shvatljive osnove Kantove filozofije. Zato knjiga predstavlja odličan uvod u Kantovu filozofiju. Knjigu je dobro preporučiti osobito studentima filozofije, ali i svima onima koji žele dobiti osnovno znanje o Kantovoj revolucionarnoj filozofskoj misli. Poznavateljima Kantove filozofije Gerhardtova knjiga ne donosi nikakvo novo tumačenje Kantove filozofije. Osim vrlo važnoga isticanja supovezanosti *uma* i života, vrlo važno je spomenuti da Gerhardt opsežno predstavlja tzv. treću kritiku, »Kritiku moći suđenja«, koja je dugo godina bila zapostavljena kod većine interpretatora Kantove filozofije. Treća je kritika jasno i sažeto protumačena u svojim osnovnim orisima.

Veliki nedostatak Gerhardtove knjige jest zapostavljanje religiozne problematike kod Kanta. Na mnogim mjestima Gerhardt dakako ističe da za Kanta religija ima vrlo važno mjesto u poimanju čovjeka, društva i cijele zbilje. Nažalost, u knjizi se dosta površno i tek samo usput spominje Kantova važna knjiga o religiji, »Religija unutar granica prostoga *uma*«. U poglavljima o etici, kulturi i antropologiji Gerhardt je mogao barem nekoliko stranica posvetiti značenju religije kod Kanta. Time bi ovaj inače vrlo dobar uvod u Kantovu filozofiju bio još upotpunjeniji i obuhvatniji.

Ivica Raguž